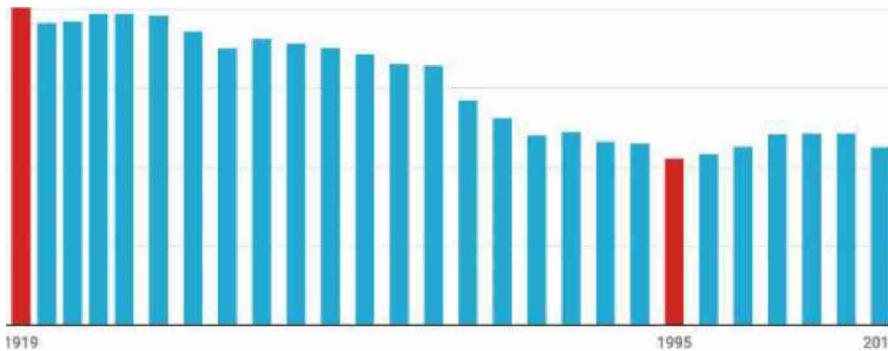

Tgi va insumma anc a vuschar?

Ils 22 d'october elegia la Svizra in nov parlament. Var 5,5 milliuns personas èn clamadas a l'urna, bleras vegnan a desister – la participaziun ad elecziuns naziunalas importa dapi decennis damain che 50 %. Ma daco, e tgi va propi anc ad eleger? La participaziun svizra sut la marella.

Participaziun a las elecziuns dal Cussegl naziunal dapi 1919. La pli auta participaziun a las elecziuns, dapi l'introducziun dal proporz tar il Cussegl naziunal hai dà il 1919, cun 80,4 %. La pli bassa participaziun è stada il 1995, cun 42,2 %.

GRAFICA RTR

RTR/FMR

Gnanc la mesadad da las personas cun il dretg d'eleger vegn probablmain a sa participar quest atun a las elecziuns naziunalas. Tar ils giuvens è la participaziun anc bler pli bassa. Vitiers vegnan bleras e blers che na dstagan gnanc ir ad eleger, malgrà ch'ellas u els avessan forsa schizunt gust.

La participaziun sa reducescha

La participaziun ad elecziuns naziunalas è sa reducida cuntinuadamain ils davos decennis. Importava quella il 1919 anc var 80,4 % è ella sa reducida fin il 2019 sin 45,1 %, il terz pli bass resultat dapi l'introducziun dal proporz (mira grafica). Bain è la participaziun sa stabilisada dapi la pli bassa quota il 1995 – dapi 40 onns n'ha però nagina elecziun naziunala pli carmalà dapli che la mesadad da las personas cun dretg d'eleger a l'urna.

Motivs per questa digren datti plirs; per l'ina è la politica vegnida pli cumplitgada, las rematicas pli complexas. Er tar elecziuns naziunalas datti adina dapli candidatas e candidats,

dapli glistas, dapli schelta. Quest onn schizunt in nov record, tant en Svizra sco er en il chantun Grischun. D'ina vart èn las stentas per s'infurmar en detagl vegnidas pli grondas. Da l'autra vart aveva l'ir ad eleger pli baud anc in aspect d'integraziun sociala, quai n'è ozendi betg pli il cas. E tuttina, gist sch'ins less far la cumparegliaziun cun auters pajais europeics, è la Svizra savens sin in dals ultims plazs quai che riguarda la participaziun ad elecziuns. Quai stoppian ins però relativar, manegia il politolog, *Clau Dermont*: «Sur trais u quatter onns van tuttina 80 % almain ina giada a votar u eleger.»

En pli dettia en Svizra mintga trais mais puspè votaziuns u elecziuns; daco stoppia gist ina u l'autra esser pli relevanta. Votantas e votants, electuras ed electurs sajan fitg selectivs, cura ch'i giaja per lur participaziun.

Blers electurs sur 65 onns

Umens pli savens che dunnas, vegls pli savens che giuvens. Tranter las singulas gruppas da personas datti grondas differenzas, sch'i va per la participaziun. Il pli savens van personas sur 65 onns ad eleger, il bler èn quai umens. Tar

bleras elecziuns naziunalas è la participaziun da las personas sur 65 onns stada bunamain dubel uschè auta sco quella da personas sut 30. Tar las ultimas elecziuns il 2019 è anc in terz da las personas sut 30 idas ad eleger. La Svizra n'è nagina excepziun, i sa tracta dad in fenomen ch'è d'observar sin l'entir mund. Ils motifs èn divers; gist en giuvens onns han probablamain autras chaussas la prioritad. «Tge giuvna u tge giuven da 18 onns vul sa fatschentar cun la crisa da bancas?», uschia resumescha il politolog Clau Dermont la situaziun. Era sche bleras da las personas giuvnas han forsa interess politics, n'èn quels interess anc betg consolidads. Per la maioritad datti autras prioritads, bandunar il dachasa, la scolaziun, il studi, relaziuns, l'emprim auto.

Differenzas da schlattaina

Dentant era quai che riguarda las schlattainas datti differenzas: ils carstgauns avevan gia fatg l'emprim pass sin la glina, cura che las dunnas han finalmain survegni il 1971 il dretg da vuschar. Ina da las emprimas consequenzas da quest pass è che la participaziun è sa reducida da 66 % il 1967 sin 57 % il 1971. Da quellas dunnas ch'han per l'emprima giada dastgà ir a vuschar han sulettamain 46 % fatg il pass a l'urna. Il motiv: l'educaziun. Bleras da quellas dunnas n'èn mai stadas confruntadas cun politica, en consequenza n'è era nagin interess sa sviluppà.

Entant è la differenza bain vegnida pli pitschna, ella exista però anc adina. Fertant che la mesadad dals umens è sa participada a las ultimas elecziuns il 2019, èn sulettamain 41 % da las dunnas idas ad eleger. Quai ha cunzunt da far cun las generaziuns pli veglias. Tar las personas giuvnas, sut 30, n'exista quella differenza betg pli. Anzi, dunnas giuvnas van schizunt in zic pli savens ad eleger.

Dovri in augment da la participaziun?

La bassa participaziun ad elecziuns naziunalas è adina puspè tema. Quant legitima è ina democrazia, sche gnanc la mesadad da las personas cun dretg d'eleger sa participescha e sche bleras personas èn insumma sclausas da participar. Mo co far, per che dapli personas gajan

ad eleger? Ina pussaivladad enconuscha il chantun Schaffusa, nua ch'ins sto pajar sis francs, sch'ins na sa participescha betg ad elecziuns. Cler, in sforz, però in sforz modest.

Tenor *Andreas Glaser*, directur dal Center per democrazia ad Aarau e professor per giurisprudenza a l'Universitad da Turitg sa tracti però dad in spada a dus taglioms (mira era intervista sut).

Per l'ina pon ins metter en dumonda quant cumpatibel ch'in tal sforz saja cun ina democrazia liberala. Vitiers vegn: era la decisiun da betg ir a vuschar, da betg far part dal mund politic, è cumplainamain legitima. Per l'autra lesan ins gea che personas infurmadadas prendian ina decisiun, sch'ins sforza era personas dischinteressadas a l'urna è la schanza gronda ch'i vegnia simplamain decidì a la sperta.

I dovra ina motivaziun minimala da leger la gasetta, da tadlar radio, u ditg simpel, da s'infurmar. Per quest motiv fai era dapli senn da promover quella motivaziun, a moda voluntara. E qua datti differentas iniziativas per augmentar l'interess. Per exempel la plattform «easyvote» ch'emproma da simplifitgar l'access ad infurmadaziuns politics u l'uniun «**discuss it**» che porta pli datiers la politica a scolaras e scolar.

Dapli da las elecziuns naziunalas sin rtr.ch.

Quatter dumondas ad Andreas Glaser

Il directur dal Center per democrazia ad Aarau declera las consequenzas dad ina participaziun memia bassa.

RTR: Tge influenza ha ussa quella digren d'electuras ed electurs per la legitimaziun dad ina democrazia?

Andreas Glaser: A prima vista n'ha quai betg in' influenza directa, nossas constituziuns na prevesan betg ch'i stoppia dar ina participaziun minimala tar elecziuns u tar votaziuns, dentant sch'ins discorra dad ina participaziun da 30 %, per exempel tar votaziuns u elecziuns chantunalas u uss era tar naziunalas per part 40, ston ins schon sa dumandar, nua è il cunfin, u nua less ins entschaiver a dubitar quella legitimaziun. En noss discurs en Svizra aud'ins quai fitg darar, forsa sin nivel communal, cun fitg pauca glied tar ina radunanza communal, però sin nivel chantunal e federal n'han ins anc betg quella discussiun. Jau less dir, quai daventa in problem, cura ch'ina gruppa pli gronda en la politica entschaiva a dubitar la legitimaziun, perquai che la participaziun è memia bassa.

Na pon ins però betg dir che la decisiun da betg ir ad eleger saja exact tuttina legitima sco quella dad ir ad eleger?

Gea, quai è natiralmain correct a prima vista. Las leschas na disponan, cun excepzi-

un dal chantun Schaffusa ch'oblighescha la glied dad ir a votar, betg (in' obligatori). Igl è in dretg da la libertad da betg ir a votar,

quai è cler, ins po renunziar dad ir a votar. Dentant, insacura è la basa uschè stgarsa, ch'ins sto tuttina sa dumandar, è quai anc legitim?, u ch'ins sto tschentiar dumondas: tge glied va a votar, èsi adina la medema glied, glied da gruppas fitg omogenas, uschia ch'ins ha quasi adina ils medems criteris, e lura pudess quai schon esser in problem che tschertas parts da la populaziun èn forsa sclausas dal tut da la politica.

Nua è per Vos il cunfin ch'ins sto dir, la participaziun è uschè bassa, quai na legitimescha simplamain betg pli ina democrazia?

Sco ditg, i na dat betg in cunfin absolut, però, in indicatur è sch'i dat discussiuns era tranter la glied, dad ina radunanza communal per exempel. Quant paucas personas èn qua, na vulain nus betg pretender ina votaziun a l'urna per dar dapli legitimaziun? E tar elecziuns chantunalas fiss quai uschia, sch'ins schess ina giada ch'i n'haja betg dà in cumbat electoral, forsa èsi era la culpa da las personas che candideschon, u ch'igl è uschè lungurus che la glied na vegn betg a votar, dentant in cunfin absolut na pon ins betg definir.

Sto uschia in cunfin, nua ch'ins di ch'i na saja betg pli democratic, pia crescer a moda organica aifer la populaziun?

Exact, ins sto dumandar tge èn ils motivs, datti indizis, per exempel sch'i dat mo tantas candidatas e candidats sco ch'i dat d'eleger sez, u na datti betg pli discussiuns avant la votaziun. Datti er elecziuns silenziusas en tscherts circuits electorals, quai èn tut indizis ch'ins sto dir, insatge è fallà e là datti in problem da legitimaziun.